

تقسیم آب هیرمند وانعکاس آن در روابط ایران و افغانستان

(۱۳۰۷-۱۳۳۸ ش)

رباب حسینی

بخشی از اسناد نخست وزیری با کد ۰۲۰۱ در سازمان اسناد ملی ایران حاوی مطالبی درباره روابط ایران و افغانستان است. عدم بررسی های دقیق درباره روابط خارجی و توجه به ضرورت آن نگارنده را بر آن داشت تا در اینجا به تشریح یکی از عوامل مطرح در روابط ایران و افغانستان بپردازد.

از دیرباز در مواقع کم آبی بین سکنه دو سوی رود هیرمند به علت دستیابی به آب بیشتر اختلافات و مناقشاتی در می گرفت.

پیش از تعیین حدود سیستان اراضی دو طرف رود هیرمند تا مسافت زیادی در تصرف ایران بود، بنابراین اختلاف در نحوه تعیین سهم آب جنبه داخلی و محلی داشت، ولی پس از تحدید سیستان که متأسفانه قسمتی از این استان جزو خاک افغانستان قرار گرفت، اختلاف آب بین رعایای دو کشور همسایه ایجاد شد.

رود هیرمند از یکی از کوههای هندوکش به نام کوه بابا سرچشمه می گیرد، در ابتدای مسیر خود رودخانه کوچکی است، سپس در طول مسیر روخانه های دیگری از جمله ارغنداب و اورزگان به درون آن می ریزند و رودخانه عظیم هیرمند تشکیل می شود. این رود تا مسافت زیادی از شمال شرقی به جنوب غربی در جریان است، پس از گذشتن از قلعه بسست و اراضی رودبار در بسند کمال خان^۱ به سمت شمال تغییر جهت می دهد تا به بند کوهک می رسد، از بند کوهک تا مقابل ده حسن خورت قسمت غربی رود هیرمند، سرحد ایران و افغانستان است (مطابق تحدید سیستان در سال ۱۹۰۵ م)^۲ از این رود نهرهای متعددی به داخل خاک ایران جاری می شود که پس از مشروب ساختن اراضی سیستان به دریاچه هامون می ریزند^۳ (نقشه شماره یک و دو) در اواسط سیمه دوم قرن نوزدهم، در یکی از سالهای خشک و کم آبی که

مناقشات طرفین و اختلافات ایران و افغانستان شدت یافت، ایران به موجب ماده ششم عهدنامه صلح پاریس مورخ ۱۸۵۷ م (۱۲۳۶ ش) که مقرر می داشت هر گونه اختلافی بین ایران و افغانستان به حکمیت انگلیس فیصله پذیرد، حل اختلاف را به وساطت و اهتمام انگلستان واگذار کرد^۴. دولت انگلیس در سال ۱۸۷۲ م (۱۲۵۵ ش) سر فردریک گلداسمیت^۵ را به بررسی اختلاف و حل مناقشه دو طرف رود هیرمند گماشت، وی راه حل اختلاف را الحاق قسمتی از خاک ایران به افغانستان دانست^۶ و در مورد آب هیرمند چنین اظهار عقیده کرد: «این جمله را باید صریحاً دانست و فهمید که هیچ کدام از طرفین نباید اقدام به عملی نماید به منظور این که در آبی که برای زراعت طرفین رود هیرمند لازم است مداخله کرده باشد»^۷.

ایران و افغانستان در سال (۱۸۷۳ م)^۸ راه حل گلداسمیت را پذیرفتند و در همان زمان بنا به تقاضای دولت افغانستان وزارت خارجه انگلیس رأی فوق را چنین تفسیر کرد: «فقره مندرج فوق شامل انهار موجود و انهار قدیم و مشروک که افغانستان بخواهد تحت تعمیر قرار دهد نمی شود و همچنین حفر انهار جدید مشمول آن نیست مشروط بر اینکه آب لازم برای آبیاری ظرف ایران کسر نگردد»^۹.

ماحصل حکمیت گلداسمیت این بود که هیچ یک از طرفین حق ندارند مبادرت به اقدامی کنند که باعث کسر آب در اراضی طرف دیگر شود. در اواخر قرن نوزدهم میلادی (۱۸۹۶)^{۱۰} که هیرمند تغییر مجرا داد، اختلافات جدیدی میان ایران و افغانستان ایجاد شد و مناقشه دو دولت شدت یافت. این اختلافات همچنان ادامه داشت تا سال ۱۹۰۲ م^{۱۱} که خشک شدن رودخانه و نرسیدن آب به اراضی سیستان به و خامت اوصاع و نیرنگی روابط دو کشور افزود. دولت ایران مجدداً به استناد ماده ۶

عهدنامه صلح پاریس برای حل اختلاف به انگلیس مراجعه کرد و انگلستان این بار کنش ماکماهون^{۱۲} را برای رفع اختلاف تعیین کرد، ولی ایران و افغانستان حکمت ماکماهون را مشروط به خارج نشدن از حدود حکمت گلداسمیت دانستند.^{۱۳} ماکماهون پس از سه سال اقامت در سرحد سیستان در سال ۱۹۰۵ م.^{۱۴} رأی خود را اعلام کرد، وی سهم آب ایران را یک سوم آب هیرمند در بند کمال خان تعیین کرد؛ همچنین در نظر گرفته بود که یک مأمور انگلیسی برای همیشه به منظور نظارت بر تقسیم آب هیرمند در سیستان بماند، که چون بر خلاف حق حاکمیت و حیثیت ایران بود، پذیرفته نشد.^{۱۵}

شش سال پس از استقلال افغانستان در سال ۱۹۲۷ م.^{۱۶} (۱۳۰۶ ش) عهدنامه دوستی میان دو دولت منعقد گردید که به موجب ماده ۶ و برنامه ضمیمه آن، هر گونه اختلاف میان دو دولت که از طریق مذاکرات مستقیم حل شود به حکمت دولت ثالث و بی طرفی واگذار می شد.

اما پس از انعقاد این عهدنامه دولت افغانستان مرتب در مسیر رود هیرمند و سیر طبیعی آب در اراضی سیستان دخل و تصرفاتی می کرد، و موجب نرسیدن آب به اراضی سیستان و خشک شدن زراعت و ضرر و زیان اهالی آن منطقه می شد. (سند شماره ۱) در نتیجه دامنه اختلافات گسترش یافت و بر اثر شکایات روزافزون اهالی سیستان، دولت ایران تصمیم گرفت با عقد قرارداد خصوصی به این اختلافات خاتمه دهد. به این ترتیب از سال ۱۳۱۰ ش مذاکرات مستقیمی بین دو دولت به منظور یافتن راه حلی برای چگونگی استفاده از آب هیرمند صورت گرفت و طرحهایی ارائه شد. ولی چون دولت افغانستان از پذیرفتن دو شرط اساسی ایران، یکی حفر نهری از بند کمال خان به سیستان و دیگری به

رسمیت شدن سخن حکمت گلداسمیت، امتناع ورزید، نتیجه ای حاصل نگردید. (سند شماره ۲، ۳، ۴، ۵، ۶، ۷ و ۸).

در سال ۱۳۱۵ ش افغانستان مجدداً دست به اقدامات تازه ای در ناحیه رود بار زد و مشکلات جدیدی را به وجود آورد که منجر به مهاجرت عده بسیاری از اهالی سیستان گردید. (سند شماره ۹). این اقدامات و شدت اختلافات سبب شد که دو دولت در ۱۵ شهریور همان سال قرارداد موقتی را میان خود امضا کنند. این قرارداد مشتمل بر ۹ ماده بود که به موجب آن آبی که به بند کمال خان می رسید، به تساوی میان طرفین تقسیم می شد. (سند شماره ۱۰ و ۱۱)

قرارداد ۱۳۱۷ (۱۹۳۸ م)

پس از مذاکرات مفصلی که هشت سال به طول انجامید، سرانجام در ۸ دی ۱۳۱۷ قراردادی در ۱۶ ماده، به ضمیمه اعلامیه ای در سه قسمت و به امضای سفیر ایران در کابل و وزیر امور خارجه افغانستان، به تصویب مجلس شورای ملی ایران رسید. در اعلامیه مذکور افغانستان متعهد شده بود که از هر گونه اقدامی که منجر به تقلیل آب سهم ایران در بند کمال خان یا آبیاری سیستان شود خودداری کند. لیکن دولت افغانستان مفاد این اعلامیه را که جزء لاینفک قرارداد مزبور بود، به این بهانه که مجلس فقط قرارداد را تصویب کرده و اعلامیه ملحق به آن را نپذیرفته است، رد کرد؛ در نتیجه قرارداد نیز بین دو دولت مبادله نگردید (سند شماره ۱۲ و ۱۳) پس از آن نیز مذاکرات طرفین به منظور قبولاندن اعلامیه به افغانستان به مدت هشت سال ادامه یافت، ولی نتیجه ای حاصل نشد.

وساطت آمریکا

بیش از پانزده سال بود که مسأله انعقاد قرارداد بین ایران و افغانستان بدون نتیجه ادامه داشت، سهم آب ایران بتدریج بر اثر اقدامات افغانها در

قسمت علیای رود هیرمند تقلیل می یافت و حتی در مواقعی نیز به کلی قطع می گردید. (سند شماره ۱۴، ۱۵، ۱۶) اخبار حفر نهر سراج، نهر بغری و ساختن سد کجلی و غیره برای ایران توفیند نگرانی می کرد (سند شماره ۱۷ و ۱۸) از طرف دیگر افغانستان از قبول هر نوع پیشنهادی برای رفع اختلاف، از قبیل اعزام هیئتی از ایران به افغانستان و یا سفر وزیر کشاورزی ایران به کابل برای بازدید هیرمند و ترتیب دادن یک قرارداد دوستانه به منظور آبیاری سیستان مخالفت می کرد. در نتیجه دولت ایران حل اختلاف را به شورای امنیت واگذار کرد و در سال ۱۳۲۶ ش^{۱۷} پس از اتمام حجت و اعتراض شدید به دولت افغانستان که برخلاف تعهدات خود در مورد محترم

عبدالله انتظام وزیر امور خارجه

شمردن رأی گلداسمیت، اقدام به حفر چند نهر و ساختن سدهای جدیدی در مسیر رود هیرمند کرده بود، به مصطفی عدل^{۱۸}، نماینده خود در سازمان ملل مأموریت داد که موضوع را به شورای امنیت ارجاع دهد. وزیر امور خارجه^{۱۹} ایران در گزارش خود به نخست وزیر وقت^{۲۰} در سال ۱۳۳۳ ش می نویسد:

«نتیجه این اقدامات این شد که دولت امریکا که حاضر نبود در این قسمت از آسیا با توجه به اوضاع سیاسی وقت و نظریات و اقدامات شورویها سر و صدای تازه بین دو دولت ایران و افغانستان بلند شود، رأساً به سفیر کبیر خود آقای ژرژ آلن دستور داد با مقامات ایرانی مذاکره و توافق دولت را دائر بر اینکه مذاکراتی درباره حل قضیه هیرمند در واشنگتن صورت گیرد تحصیل نماید.»

در این بین گزارشهایی از سفارت ایران در امریکا درباره گرفتاریهای شورای امنیت به ایران رسید. که همچنین مفاد ماده ۲۱۳۳ منشور ملل متحد را که وسایل مسالمت آمیز را قبل از ارجاع امور به شورای امنیت توصیه و تأکید کرده بود، خاطرنشان می ساخت. دولت ایران با توجه به این گزارشها و اظهارات امریکا از مراجعه به شورای امنیت منصرف شد و با وجود نگرانی از عدم بی طرفی امریکا^{۲۲} پیشنهاد آقای ژرژ آلن را قبول کرد و به سفارت ایران در واشنگتن دستور داد که با اطلاع وزارت خارجه امریکا با نماینده دولت افغانستان مذاکره کند. وزارت امور خارجه امریکا از طریق سفارت ایران در واشنگتن سؤالاتی را درباره نظریات دولت ایران در خصوص میزان آب مورد نیاز برای آبیاری سیستان، مساحت زمینهای قابل کشت در آن منطقه و سهم ایران از آب هیرمند مطرح کرد، پس از گرفتن پاسخ پیشنهاد کرد کمیسیونی مرکب از سه نفر از متخصصان دولتی طرف با موافقت ایران و افغانستان تشکیل شود. و اعضای آن پس از بازدید رود هیرمند، مطالعات دقیقی درباره میزان آب، تعداد نهرها و عمر تقریبی آنها تأسیسات اطراف هیرمند، اندازه گیری میزان آب در فصلهای مختلف و میزان بارندگی در فصول سال و جمع آوری آمار سائهای مختلف، با توجه به تقسیم آبهای بین المللی گزارش موقتی برای

تقسیم آب ارائه داد و سپس گزارش دیگری را درباره تجربیات حاصل از تقسیم آب موقت، اوضاع حوزه هیرمند و راههای استفاده دو طرف از آب با رسیدگی به اسناد و مدارک و سوابق امر برای قرارداد قطعی و دائمی تنظیم کرد، و با تعیین مهلت سی روزه ای^{۲۳} به منظور رد یا قبول به دو دولت ایران و افغانستان ارائه داد.

دولت ایران موافقت خود را منوط به تشکیل کمیسیون مطالعه در مسیر هیرمند اعلام کرد، ولی افغانستان شرایطی را مقرر داشت که یکی از آنها عدم شروکت مهندسان ایرانی و افغانی در کمیسیون مزبور و دیگری تمدید مهلت به شصت روز بود. سند شماره ۱۹ درباره نظریات و شرایط دولت افغانستان در مورد تشکیل کمیسیون هیرمند است که پس از پذیرش شرایط افغانستان، سه نفر اعضای کمیسیون^{۲۴} با موافقت دو دولت از میان کارشناسانی که در مسائل آب در مناطق لم یزرع نظیر حوزه هیرمند صاحب تجربه و صلاحیت بودند، انتخاب شدند.

همان موقع بنا به درخواست اداره آبیاری کشورهای متحد امریکا با توافق ایران و افغانستان، ملکم جونز به سمت منشی کمیسیون تعیین گردید تا با سفر به ایران و افغانستان اطلاعاتی درباره حوزه هیرمند کسب کند و مدارک دو دولت را گرد بیاورد و در اختیار اعضا بگذارد (سند شماره ۲۰).

در این میان دولت ایران از دو نفر از وکلای داد گستری واشنگتن که از مشاوران حقوقی سفارت ایران بودند خواست که دلایل و مدارک حقانیت ایران را برای ارائه به کمیسیون هیرمند تنظیم کنند و مذاکراتی نیز با جان لنین^{۲۵} در تهران انجام داد. مشاوران مزبور دکتر خوشبین را با سمت متخصص حقوقی و مهندس تشکری^{۲۶} را به سمت متخصص فنی به منظور عزیمت به امریکا و تشریک مساعی با

مشاوران حقوقی در تهیه و تنظیم مدارک حقانیت ایران انتخاب کردند. متخصصان فوق نیز بنا به پیشنهاد دولت امریکا به سمت نمایندگان مختار ایران برای شرکت در مذاکرت تهیه دستورالعمل کار کمیسیون تعیین شدند و به امریکا عزیمت کردند.^{۲۷} نمایندگان ایران دلایل و مدارک ایران را بر اساس آمار سطح کشت و تناوب زراعتی و آیش زمین که بنگاه مستقل آبیاری در سال ۱۳۲۵ ش از مالکین سیستانی تهیه کرده بود، جمع آوری کردند و به منظور تعیین آب مورد نیاز سیستان به دولت امریکا اعلام کردند.^{۲۸} این آمار با کلیه آمار و ارقام تهیه شده هشیت ماکماهون در سال ۱۹۰۲ م (۱۲۸۱ ش) و نتایج حاصل از مقایسه آنها به انضمام سوابق امر و دعاوی دولت ایران با استناد به سوابق بین المللی موجود درباره روخانه های مشترک در کتابی موسوم به

اختلاف مربوط به رود هیرمند «The Hirmand River Disput» در ۳۸۹ صفحه به انگلیسی در واشنگتن به چاپ رسید.^{۲۹}

دعاوی دولت ایران در این کتاب عبارت است از:

۱. تعیین حقابه ایران بر اساس مصارف سنوای
۲. تقلیل نسبی حقابه دوطرف در سائهای کم آبی
۳. تعیین حق ایران از آب اضافی که در اثر ساختمان سد و ذخیره سیلابها در مخازن افغانستان به دست می آید.
۴. جبران خساراتی که بر اثر ذخیره کردن آب سیلابها در مخازن افغانستان به نزارهای اطراف دریاچه هامون که مراتع طبیعی احشام سیستان است، وارد می آید.
۵. شرکت و نظارت ایران در اندازه گیریهای آب هیرمند در خاک افغانستان.
۶. محق بودن ایران به انشعاب

نهر از رود هیرمند در خاک افغانستان برای آبیاری زمینهای سیستان و زمینهایی که آبیاری آنها از نظر فنی بجز از طریق انشعاب نهر در خاک افغانستان میسر نیست..

همزمان با چاپ کتاب مزبور مذاکراتی درباره تهبیه نحوه کار کمیسیون در واشنگتن انجام گرفت، ولی نمایندگان افغانستان از ابتدای این مذاکرات سعی می کردند، دستورالعمل به نحوی تنظیم شود که کمیسیون در داخل خاک افغانستان مداخله نکند و از حدود اظهارنظر درباره امور فنی و مهندسی تقسیم آب، آن هم فقط در دلتا (سیستان و خجاسور) خارج نشود.^{۳۰}

نمایندگان ایران خواستار اظهارنظر کمیسیون در خصوص اداره مشترک رودخانه، سهم بندی آب هیرمند و تعیین سهم ایران از آب اضافی که در نتیجه سد کجکی به دست می آمد بودند که منحصر به امور فنی و مهندسی نباشد.

پیشنهاد فوق را نمایندگان افغانستان به این استناد که اعضای کمیسیون از پیش انتخاب شده اند و صلاحیت اظهار عقیده در امور حقوقی را ندارند نپذیرفتند، ولی سرانجام نمایندگان ایران خواستند که کمیسیون حداقل موارد ذیل^{۳۱} را بررسی کند:

۱. آیا در میزان آبی که در سالهای اخیر به ایران می رسد نسبت به میزان آبی که در زمان تحقیقات ماکماهون به ایران می رسیده است، تغییر حاصل شده است یا خیر؟

۲. اقدامات افغانها در گذشته چه بوده و چه تأثیری در میزان آبی که به ایران می رسیده داشته است؟

۳. اقداماتی که افغانها در برنامه آبیاری خود در نظر دارند از این پس انجام دهند، چه تأثیری در میزان آبی که به ایران می رسد خواهد داشت.

۴. برای مطالعه در مورد مسائل مذکور بایستی کمیسیون هیرمند بتواند آزادانه در ایران و افغانستان، سراسر

حوزه هیرمند را بازدید کند و هر گونه اطلاعات لازم باید در اختیارشان گذاشته شود.

نمایندگان افغانستان از قبول پیشنهاد فوق امتناع می ورزیدند و در تحمیل نظریات خود برای تهیه دستورالعملی که هیچیک از مسائل موردنظر ایران را حل نمی کرد پافشاری می کردند تا اینکه سرانجام با مداخله وزارت امور خارجه امریکا و مذاکرات جداگانه با هر یک از دو دولت تفسیری از مواد دستورالعمل که نظریات دولت ایران را تأمین می کرد و مورد قبول افغانستان نیز بود توافق حاصل شد، ولی نماینده ایران هنگام امضای دستورالعمل حق دولت متبوع خود را در مورد هر یک از دعاوی ایران که کمیسیون در مورد آنها رسیدگی و اظهار عقیده نکند محفوظ دانست و اعلام کرد که دولت ایران مختار است دعاوی مزبور را به هر طریقی که مقتضی می داند تعقیب و احقاق حق کند.^{۳۲}

پس از تهیه دستورالعمل، اعضای کمیسیون به ایران و افغانستان سفر کردند و تحقیقاتی انجام دادند که از نظر دولت ایران به این دلایل^{۳۳} ناقص بود:

۱. طرفداری آقای جونز از افغانها و تهیه نکردن آمار دقیق و صحیح لازم

۲. متوقف کردن موقت استفاده از سدهای ساخته شده افغانستان و جاری شدن آب به طرف سیستان.

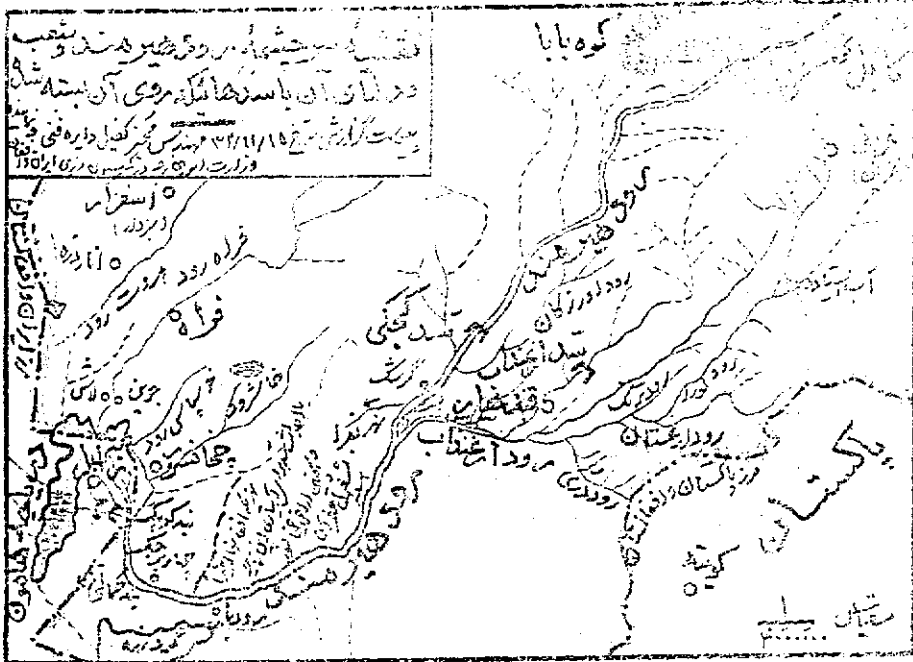
۳. نداشتن فرصت کافی اعضای کمیسیون برای بازدید کامل همه نقاط و تشخیص سطح کشت قدیم و جدید.

بالاخره نظریه کمیسیون هیرمند بنا بر گزارش عبدالله انتظام، وزیر امور خارجه ایران، به نخست وزیر وقت به صورت کتابی منتشر شد و هیئتی مرکب از دکتر قاسم زاده، دکتر خوشبین، مهندس تشکری و محسن شاهرخي^{۳۴} مأمور مطالعه و رسیدگی به آن شدند. پس از بررسی گزارش

کمیسیون و اعلام نظر^{۳۵} در مورد آن، دولت ایران به این نتیجه رسید که رأی کمیسیون در اغلب موارد مبتنی بر دلایل قاطع نبوده و به دعاوی ایران به دقت رسیدگی نشده است. البته ظاهراً مسأله عدم بی طرفی کامل دولت امریکا که از همان پادی امر تقریباً مشخص شد، یکی از عوامل مؤثر در رأی کمیسیون بوده است.^{۳۶} (سند شماره ۲۱ و ۲۲)

ناگفته نماند که میزان آبی که کمیسیون برای سطح کشت سیستان تعیین کرده بود، حتی از میزان آبی که هیئت ماکماهون در سالهای پرباران و خود افغانها برای ایران منظور کرده بودند کمتر بود.^{۳۷} لذا دولت ایران پیشنهاد تشکیل کمیسیون دیگری جهت رسیدگی به گزارش هیئت فنی سه نفری ارائه داد. این کمیسیون در سال ۱۹۵۵ م (۱۳۳۴ ش) در واشنگتن تشکیل شد، ولی مذاکرات آن معوق ماند و نتیجه ای حاصل نشد.^{۳۸}

در سال ۱۳۳۸ شمسی مذاکرات مستقیمی بین هیئت نمایندگی ایران و سردار داود، صدراعظم افغانستان، و همراهان وی صورت گرفته که در این مذاکرات دو طرف اظهارات، دیدگاهها اقدامات انجام شده و پیشنهادهای خود را مطرح کردند، ولی افغانها هیچ کدام از پیشنهادهای ایران را نپذیرفتند و توافقی بین دو طرف صورت نگرفت. سند شماره ۲۳ خلاصه ای از این مذاکرات است که ضمناً روش دولت ایران را خاطر نشان کرده و برخی از دعاوی که در کمیسیون بی طرف رسیدگی نشده است مطرح می کند. متأسفانه به علت عدم دسترسی به اسناد دیگر از چگونگی حل این اختلافات بی اطلاع هستیم. ولی امیرعباس هویدا، نخست وزیر ایران در بیانات خود در پاسخ به محمدموسی شفیق، صدراعظم افغانستان، در ۲۱ اسفند ۱۳۵۱ در کابین چنین اظهار می دارد: «خوشبختانه امضای معاهده استفاده از آب هیرمند به

رودخانه رود هیرمند و اراضی زیر آبیاری آن

سود هر دو کشور و در محیطی سرشار از حسن نیت در موقعی انجام می گیرد که کلیه فصل بهار نیز در همه جا نمایان می گردد.» همچنین در اعلامیه مشترک ایران و افغانستان مورخ ۲۳ اسفند ۱۳۵۱ نیز آمده است: «نخست وزیر ایران و صدراعظم افغانستان در حالی که هیئتهای هر دو طرف حاضر بودند در موضوع آب رود هیرمند مذاکرات نهایی را به عمل آورده و بعد از توافق کامل به تاریخ ۲۲ اسفند ۱۳۵۱ معاهدهای در این زمینه توأم با دو پروتکل امضا و منعقد کردند که بعد از طی مراحل قانونی در هر دو کشور معتبر و نافذ خواهد بود.»

بیانات امیرعباس هویدا نخست وزیر ایران و اعلامیه مشترک ایران و افغانستان در نشریه اخبار و اسناد وزارت امور خارجه (از مهرماه تا اسفندماه ۱۳۵۱) به چاپ رسیده است.

سند شماره ۱

[رئیس وزراء به وزیر امور خارجه، ۲۲ دی ماه ۱۳۵۷]

وزارت جلیله امور خارجه

بر طبق اطلاعی که از وزارت جلیله مالییه رسیده است، در باب آب هیرمند و بستن بند پریان و خشک و بی اعتدالیهایی که افغانهای مجاور نموده اند، مکاتباتی بین وزارت مغری الیها و آن وزارت جلیله به عمل آمده و بر حسب راپرتهای تلگرافی مالییه سیستم اهمیت موضوع را خاطرنشان آن وزارت جلیله نموده اند که در رفع اختلافات موجوده ساعی^{۳۹} کافیه معمول دارید. علیهذا نظر به مهم بودن قضیه به شرح این مختصر از جریان اقدامات سیاسی آن وزارت جلیله استعلام و ضمناً تأکید می نماید که لازم است در رفع تعديات و تجاوز افغانهای سرحدنشین اقدامات سریعه به عمل آید که هم حیثیات دولت محفوظ مانده و هم از حیث تقسیم آب رعایا و قراء سرحدی سیستم دچار صدمه زراعتی

نگردند. بدیهی است در اجرای اقدامات هم باید با توافق نظر وزارت جلیله مالییه یک ترتیب اساسی اتخاذ گردد که نتیجه مطلوبه حاصل آید و نیز لازم است قضیه را بالاطرف به جناب آقای فرزین سفیر کبیر کابل سابقه بدهند تا با وزارت خارجه افغانستان زودتر مذاکرات سیاسی را شروع نمایند.

نصرالله سمیعی، مصطفی ادب
۷/۱۰/۲۲

سند شماره ۲

[نسخه گزارش سفارت کابل به وزارت امور خارجه، ۱۴ بهمن ۱۳۵۵
نمره ۵۵/۲۲۱۵]

در خصوص ماده اول قرارداد تقسیم آب هیرمند که نظر طرفین به خوبی روشن است، به طوری که تلگرافاً پریروز عرض کرده ام، تعقیب مذاکره با افغانها برای حذف عبارت طرح پیشنهادی آنها نتیجه ندارد، زیرا که می گویند حق حیاتی ما است و نمی توانیم برای خاطر آبیاری سیستم از آبیاری اراضی خودمان که در طول مجرای رودخانه در بالا واقع است،

صرف نظر کنیم دولت شاهنشاهی هم البته می خواهند طوری بشود که آب را از بالا آنها کم نکنند که کفایت آبیاری سیستم را نکند در این صورت باید راه حلی برای جمع این هر دو نظر که منطقی است پیدا کرد. این که در تلگراف اظهار فرموده اند ممکن است بالای چهار برجک نهری احداث کنند که چنانسور خودشان را مشروب کنند و به سیستم آب نرسد بنده که آن قسمتها را ندیده ام، ولی از راپورت کمیسیون اعزامی ایران به ریاست آقای علم^{۴۰} همچو مستفاد می شد که چهار برجک طوری واقع شده است که اگر محل مقسم در آنجا باشد به کلی حقوق ایران را تأمین می کند. ولی چون افغانها آن جا را برای مقسم قبول نکردند، قرار شد مقسم در بند کمال خان باشد، ولی از چهار برجک تا آنجا غیر از این نهراهایی که دارند نهرو سدی احداث نکنند. در هر حال قرارداد آب ما بین ایران و عراق و شوروی و همبطور ما بین ممالک دیگر نظائر دارد، در آن قراردادها طرفین چه پیش بینی کرده اند ممکن است ترتیبی اتخاذ کرد که مطابق رسوم

معموله همه جا باشد و حقوق هر دو طرف تأمین شود. به عقیده بنده به طوریکه مکرر عرض کرده‌ام هر قدر این کار طول بکشد افغانها تصرفاتی در آب کرده و خواهند کرد که ما بعدها در مقابل امر واقعی مواجه شده باشیم و هر تعمیدی هم بعد بکنند، دیگر بی‌فایده برای ما باشد، زیرا که اینها حالا زیاد از سابق در فکر بسط فلاح و آبادی افتاده‌اند و به وسیله مهندسين و متخصصين خارجی کار می‌کنند. مثلاً ما در این طرح پیش‌بینی کرده‌ایم که ما بین چهار برجک و بند کمال‌خان نهري غیر از انهار جاریه احداث نکنند آنها هم موافقت کرده‌اند. ولی ممکن است فعلاً نهريهای دیگری همانجا احداث کنند که در موقع انعقاد قرارداد مشمول نهريهای جاریه باشد و البته در نصف آب موثر خواهد بود.

سند شماره ۳

[وزارت امور خارجه به ریاست وزراء، ۱۳۱۲/۱۱/۱۶ اداره مسائل شرقیه، نمره ۴۰۶۶]

مقام منبع ریاست وزرای عظام به ضوری که خاطر مبارک مستحضر است، طرح قرارداد آب هیرمند که به تصویب هیئت معظم دولت رسیده است، در ماده اول آن قید شده است: «دولتین ایران و افغانستان موافقت می‌نمایند که آب رودخانه هیرمند در بندر کمال‌خان بین ایران و افغانستان تقسیم شود.»

با اینکه دولت شاهنشاهی نسبت به هر یک از پیشنهادات و تقاضاهای دولت افغانستان در جرح و تعدیل مواد قرارداد مزبور موافقت نمود. و تصور نمی‌رفت که دیگر در ماده اول آن اشکالاتی را تولید نمایند. مع هذا در تحت عناوین مختلفه تقاضا نموده‌اند که ماده اول قرارداد بدین شکل اصلاح شود: «دولتین ایران و افغانستان موافقت می‌نمایند هر مقدار آبی که

تخمیناً از رودخانه هیرمند پس از استعمال افغانستان به بندر کمال‌خان برسد بین ایران و افغانستان بالمناصفه تقسیم شود.»

چون مضار قید این عبارت در ماده اول که اساس قرارداد است از هر جهت مبرهن می‌باشد بر حسب تصویب هیئت محترم دولت تلگرافاً به سفارت کبرای شاهنشاهی در کابل تعلیمات داده شد که از موافقت با قید عبارت مذکور در ماده اول خودداری نموده و اقداماتی بنمایند که دولت افغانستان با حذف آن موافقت کند و متعاقب آن تلگرافات دیگری هم به سفارت مزبور مخابره شده که سواد کلیه آنها به انضمام سواد کشف آخرین تلگراف رمز سفارت کبری لفاً تقدیم و مستدعی است امر و مقرر فرمایند از هر تصمیمی که در (این باب اتخاذ می‌فرمایند این وزارتخانه را مستحضر سازند که دستور لازم به سفارت مزبور داده شود.

باقر کاظمی نمره ۷۴۸۳ [ذیل سند] جواب نوشته شده

در جواب مراسله نمره ۴۰۶۶ به عقیده این جانب چنین قراردادی را نیندیم بهتر است، زیرا که با نبودن قرارداد اگر افغانها وقتی اقدامی بر ضرر ما کردند می‌توانیم بر ضد آن قیام کنیم، با این قرارداد به کلی حق را به آنها خواهیم داد، دیگر حق هیچ گونه اقدامی نخواهیم داشت ولیکن این جانب تعجب دارم که بنابر اظهارات سابق سفیر خودمان در سواد قرارداد موافقت حاصل شده بود و فقط گفتگویی که باقی مانده بود، راجع به تقاضای ما بود در قرارداد قید شود که تغییر مجرای هیرمند اقدام نشود، حال چه شده است که تازه بر سر ماده اول و اساس قرارداد گفتگو می‌کنند. در هر حال اگر موافقت نکردند نباید به افغانها گفته شود که شما در همین یک موضوع می‌توانستید حسن‌نیت خود را

نسبت به ما ظاهر کنید و نکردید دستتان سپرده باشد. به علاوه شما اگر خیال می‌کنید که قرارداد نداشته باشیم، می‌توانید با آب هیرمند هر چه می‌خواهید بکنید، اشتباه کرده‌اید مفسود از عقد این قرارداد تحکیم روابط دولتین بود و اینکه دو روز گفتگو نداشته باشیم و از این راه میان دولتین موجبات کدورت فراهم نشود و گرنه بدون قرارداد هم ما حق خودمان را خواهیم گرفت.

۱۲/۱۱/۱۸

سند شماره ۴

[نسخه نامه وزارت امور خارجه به سفارت کابل اداره اول سیاسی نمره ۱۱۰۵۷]

معطوفاً به مراسله نمره ۴۶۳/۲۳ مورخه ۱۳/۲/۱۵ متضمن سواد مراسله وزارت خارجه افغانستان راجع به موضوع حکمیت گلداسمیت زحمت می‌دهد به ضوری که خاطر شریف مستحضر است، اساس و مبنای تقسیم آب هیرمند و تحدید حدود از ملک سیاه کوه تا سیاه کوه حکمیت گلداسمیت می‌باشد. منتها چون رودخانه در اواخر سال ۱۹۰۴^{۴۱} مسیر خود را از بند کوهک تغییر داده و قسمت عمده آب رودخانه از نهر پریان به طرف ایران جاری شده بود، بین دولتین گفتگویی را تولید و بالاخره قرار شده بود که ماکماهون از حکمیت گلداسمیت تجاوز نکرده و فقط به رفع اختلاف اقدام نماید و چون ماکماهون نسبت به تقسیم آب رودخانه هیرمند برخلاف حکمیت خود رفتار نموده، دولت ایران از موافقت با حکمیت او در تقسیم آب رودخانه هیرمند خودداری نموده است و اگر دولت افغانستان به حکمیت گلداسمیت رسمیت نمی‌دهد، البته دولت شاهنشاهی هم حق خواهد داشت که در تحدید حدود از ملک سیاه کوه تا سیاه کوه هم که توسط

گلداسمیت به عمل آمده تجدیدنظر کرده و مجدداً برای تعیین خط سرحد در آن قسمت با دولت مشارالیهها داخل مذاکره و مباحثه گردد، چون در این خصوص مراتب به عرض مقام منیع ریاست وزراء عظام دامت شوکته رسیده بود جواباً شرحی در همین زمینه مرقوم فرموده اند که سواد آن را نیز لفاً ارسال و خواشمند است که به نحو مقتضی جواب مراسله وزارت خارجه افغانستان را صادر و از نتیجه حاصله این وزارتخانه را مستحضر فرمایید و در خاتمه علاوه می نمایند که در این خصوص با سفیر کبیر افغانستان هم مذاکرات لازم به عمل آمده و قرار شده که مضرات این قبیل اظهارات را به دولت خود راپورت نمایند.

امضاء

سند شماره ۵

[نسخه نامه وزارت مالیه به وزارت امور خارجه ۲۹/۵/۱۳ اداره اول سیاسی نمره ۱۸۳۹۹]
در جواب مرقومه نمره ۲۲۱۲۹ راجع به مطالعه در ماده اول قرارداد تقسیم آب هیرمند پیشنهادی دولت افغانستان زحمت افزا می شود. وزارت مالیه با پیشنهادی که دولت مزبور برای اصلاح ماده اول نمود موافقت ندارد، زیرا در صورت قبول این پیشنهاد اختیار آب رودخانه در دست افغانستان قرار خواهد گرفت و دولت مزبور به هر مقدار مایل باشد از آب رودخانه استفاده خواهد کرد و اگر چیزی زائد ماند با دولت ایران تنصیف خواهد نمود و با این ترتیب ممکن است سیستان به کلی از آب بیفتد؛ بنابراین پیشنهاد مورد بحث قابل قبول نیست و اصلح این است در ماده اول تغییری داده نشود، هر گاه ضرورت ایجاب نماید اصلاحی در عبارت ماده به عمل آید، چون به فراری که راپوت سفارت کبرای ایران در کابل اشعار شده اونیزی امور افغانستان اظهار داشته اند سوءنیتی

برای کمی یا نرسیدن آب سیستان ندارد و این مسئله هم مسلم است که دولت ایران منظوری جز تأمین آبیاری سیستان ندارد؛ لهذا باید ماده اول قرارداد طوری تنظیم شود که میزان آب مورد احتیاج سیستان مطابق تشخیص مهندسین از رودخانه هیرمند به طور اطمینان بخش به آنها برسد. در خاتمه تذکر موضوع ذکر حق دولت ایران راجع به احداث نهر در خاک افغانستان برای بردن فاضل آب نهایت ضرورت را دارد و هر چند سابقاً نمره ۱۸۶۶۳ مرقوم فرموده اند دولت افغانستان حاضر به قبول نشده، ولی چون دولت مذکور موضوع اصلاح ماده اول قرارداد را مطرح بحث قرارداده، چنانچه آن وزارت جلیله مقتضی بدانند مناسب خواهد بود در خصوص حق احداث نهر هم اقداماتی به عمل آید.

از طرف وزیر مالیه

سروری

سند شماره ۶

[وزیر امور خارجه به ریاست وزرا ۲۸/۶/۱۳ نمره ۲۵۱۶۶]
مقام منبع ریاست وزراء عظام دامت شوکته

بر ضیق مرقومه نمره ۳۵۹۱ مورخه ۱۳/۶/۱۴ راجع به ماده اول قرارداد تقسیم آب هیرمند به سفارت کبرای شاهنشاهی در کابل دستور داده شد که ماده اول قرارداد مزبور را بدین شکل به دولت افغانستان پیشنهاد نماید: «دولتین ایران و افغانستان موافقت نموده هر مقدار آبی که از رودخانه هیرمند پس از استعمال افغانستان به میزان مصرف کنونی به بندر کمال برسد بامناصفه بین ایران و افغانستان تقسیم شود.» اکنون تلگرافاً جوابی از سفارت مزبور وصول داده که دولت افغانستان با درج عبارت به مصرف کنونی موافقت نمی کند و می گویند دولت افغانستان در تصرف آب در بالای چخانسور آزاد است و از قید هر

عبارتی که در آتیه موجب نقصان آب در آبادی و عمران اراضی بالای چخانسور بشود به هیچ وجه قبول نمی کنند؛ علیهذا مستدعی است امر و مقرر فرمایند نتیجه تصمیمات متخذه را نسبت به پیشنهاد مقابل دولت مشارالیهها مرقوم فرمائید که از همان قرار دستور لازم به سفارت کبرای کابل داده شود. امضاء از طرف وزیر امور خارجه ذیل سند

جواب بدهند

به سفارت بگویند به آنها حالی کنند که این طور نیست که خیال می کنند در تصرف آب در بالای چخانسور آزادند، کار دنیا حساب دارد و این عقاید را از کجا پیدا کرده اند.

۱۳/۶/۲۹

به عرض برسد ۱۳/۶/۲۸

سند شماره ۷

[دفتر مخصوص به ریاست وزرا،

۱۳/۷/۱۹ نمره ۱۲۶]

از تهران توسط ریاست محترم

دفتر مخصوص شاهنشاهی

مقام منبع ریاست وزراء عظام دامت شوکته در این موقع که وزیر امور خارجه افغانستان به ایران می آید، شاید موقع مقتضی باشد که راجع به ماده اول قرارداد تقسیم آب هیرمند با او مذاکره فرمایند که با پیشنهاد متقابل دولت شاهنشاهی ایران به ترتیب ذیل موافقت نمایند.

دولتین ایران [و] افغانستان موافقت نمودند هر مقدار آب رودخانه هیرمند پس از استعمال افغانستان به میزان مصرف کنونی به بند کمال خان برسد بالمضاعف تقسیم شود. مسئله دیگر موضوع اقدام دولت افغانستان در تنقیه انهار متروکه است، با اینکه در حکمیت گلداسمیت قید شده هیچ یک از طرفین حق تعمیر انهار متروکه را ندارند، حالیه دولت افغانستان بعنوان اینکه حکمیت گلداسمیت رسمیت ندارد، به تنقیه انهار مهمه خوکاه و

جوینو اقدام کرده و بدین واسطه در جریان آب به ظرف سیستان نقصان کنی حاصل خواهد شد. اگر چه به سذرت دستور جامعی برای اثبات رسمیت حکمیت گلداسمیت داده شده. معیناً در صورت تصویب وزیر امور خارجه افغانستان رآیه این موضوع متوجه خواهند فرمود که برای عدم تنقیه بهار مزبور دستور لازم صادر نمایند.

۱۳/۷/۱۹ شماره ۱۲۱ سهیلی

سند شماره ۸

وزارت امور خارجه به ریاست ۵
وزراء ۵/۸/۱۶ اداره اول سیاسی شماره
۳۳۹۹۵/۵۶۲۲

ریاست وزرا

عطف به مرقومه شماره ۳۵۹۱
۱۳/۶/۱۴ راجع به طرح قرارداد تقسیم آب رودخانه هیرمند با دولت افغانستان معروض می دارد نظر به اینکه طرح پیشنهادی دولت شاهنشاهی افغانستان مورد موافقت واقع گردیده و فقط ماده اول آن که اساس این قرارداد است مورد اختلاف می باشد و به همین جهت تاکنون این قرارداد که مورد کمال احتیاج است منعقد نگردیده است. به نظر وزارت امور خارجه ممکن است برای اینکه جمع نظریه طرفین شده باشد، در صورت تصویب به یکی از شقوق ذیل اقدام و در این موقع که شخصاً عازم کابل هستم داخل مذاکره و خاتمه به این کار بشوم.

۱ - تغییر ماده اول به این مضمون:
دولتین ایران و افغانستان موافقت نمودند مقدار آبی که از رودخانه هیرمند پس از استعمال عادی (یا معمولی) افغانستان به بند کمال خان می رسد بآل مناصفه بین ایران و افغانستان تقسیم شود.

۲ - ماده اول به مضمونی که حکومت افغانستان به طریق ذیل پیشنهاد کرده است: (دولتین ایران و افغانستان موافقت نمودند هر مقدار آبی که از رودخانه هیرمند پس از استعمال

علی اصغر حکمت

افغانستان به بند کمال خان برسد بانمناسفه بین ایران و افغانستان تقسیم شود) به حال خود باقی بماند، ولی دولت افغانستان عراسه به دولت ایران بنویسد که بالاتر از بند کمال خان در رود هیرمند بیش از اندازه استفاده معمول خود از آب اقدامی نکنند که لطمه به سهم ایران در آب مزبور وارد گردد.

در خاتمه معروض می دارد چون سایر مواد طرح قرارداد از نظر مبارک گذشته و مورد تصویب هم واقع گردیده است، امر فرمائید با ذکر قیود فوق نسبت به ماده اول تصویب نامه قرارداد مذکور از آن مقام صادر گردد. یک نسخه سواد طرح قرارداد لفاً از نظر مبارک می گذرد.

وزیر امور خارجه باقر کاظمی

ذیل سند

جواب نوشته شود به هر یک از دو طریق فوق بتوانید عمل را ختم نمایید موافق نظر هیئت دولت هست خاصه اگر بتوانید در مقدمه یا به هر وجهی از وجوه استنادی به رأی گلداسمیت بنمائید که گفته است هیچ یک از طرفین نباید در آب هیرمند تصرفی بکنند که ضرر به طرف دیگر بزند.

سند شماره ۱۰

[نسخه تلگراف رمز آقای

شیرازی ۴۳ از زابل به وزارت مالیه، ۳
۳۱۵/۶/۱۱۱۴ (نمره ۱۱۱۴)

وزارت مالیه - عقبه ۱۱۱۰
متخصصین فنی تا بند کمال خان رفته سی ام مراجعت نمودند در ۳۱ مرداد نمایندگان افغان برای مقدار آب و محل تقسیم موقت رودخانه هیرمند به توقف گاه نمایندگان ایران آمده پس از مذاکرات بسیار در (یک کلمه کشف نمی شود) تقسیم یعنی نصف آب هیرمند در بند کمال خان متعلق به رعایای طرفین باشد موافقت حاصل ولی نسبت به فرمول تنظیم صورت مجلس آن مخالفت نمودند. افغانها می گفتند که باید تقسیم بند کوهک قرارداد و آبی که از کوهک تا بند کمال خان

اتباع افغان می برند از سهم آنها کم گردد و ما اظهار داشته که نصف آب در بند کمال خان تا بند کوهک اتباع افغان می برند از سهم کم و بقیه از بند کوهک تا بند لخشک در هر کجا که مورد احتیاج دانستند ببرند. چون این دو فرمول در ظاهر متساوی و پیشنهاد ما با منطق و عمل نزدیکتر و در باطن به واسطه زیاد گردیدن آب در بند کوهک مقداری بر آب سهم ایران اضافه می شود و از طرفی همیشه رعایای ایران نسبت به احتیاجی که دارند چند برابر بیشتر از رعایای افغان استفاده از آب هیرمند داشته و اینک باید نصف ببرند با فرمول پیشنهادی آنها که از منطق دور و در حقیقت به ضرر ما می بود مخالفت گردید تا در ضمن جواب ۱۱۱۰ واصل شود. علی ای حال آنها رفته تا به وسیله تلفن با کابل مذاکره نموده و از آنجا جلب نظر وزارت خارجه دولت شاهنشاهی ایران را نموده مراجعت کنند. نظر به بی اطلاعی نمایندگان افغان از زیاد گردیدن آب در بند پریان کوهک و ضرری که از باز گردیدن بند پریان کوهک جهت تقسیم موقت معروضه ۱۱۱۰ مقصود است متوجه سیستان شود. بالاخره مخالفت بدون

اظهارات آنها بر هر منطقی مقتضی است که نظریه ما تأیید و از روی آن جوابهای لازم صادر فرمائید.

۱۱۱۴ شیرازی

سواد مطابق با اصل است
امضا

سند شماره ۱۴

[گزارش تلگرافی افشار نادری
از زابل، ۷/۶/۲۶]
گزارش ۷/۶/۲۶ پستل زابل

۱ - تعقیب گزارشهای قبلی بر عده متحصنین امروز افزوده شده و همگی داد و فریاد بی آبی دارند و دائماً از این جانب مطالبه جواب تلگراف خودشان را که راجع به قطع آب هیرمند به مقام جناب اشرف آقای نخست وزیر^۴ و بعضی از وزارت خانه ها و جراید مرکز مخابره کرده اند می نمایند استدعای بذل عنایت دارد.

۲ - آقای بولسترو وابسته کشاورزی سفارت امریکا و مهندس ساعی ساعت ۸ صبح امروز وارد زابل گردیدند. افشار نادری

سند شماره ۱۷

[رونوشت گزارش حسین س - رانی
به اسدالله علم^{۴۵} ۲۴/۳/۵ ۲۴/۳/۵]
تصدق حضور مبارکت گردم - پس از عرض بندگی و سلام - سلامتی و بزرگواری وجود مبارک را خواستارم تحقیقی که بنا بود راجع به نهري که از افغانستان به طرف زابل زده می شود چاکر بنمایم به شرح زیر می باشد:

به قراری که اطلاع می دهند در داخل کشور افغانستان در حدود برابر قندهار نهري به نام بغری از طرف دولت افغانستان در سال ۱۳۱۴/۱۳۱۵ به طرف رودخانه هیرمند کشیده اند، (بسمت زابل) مشغول احداث و تنقیه آن هستند که همین نهري عمران و آبادی نمایند. به طوریکه در اطراف آن تحقیقات به عمل آمده در این مدت ۸

الی ۹ سال نهري موصوف را تقریباً تا به حال به طول ۱۸ کیلومتر و به عرض ۳۵ متر و عمق ۵ متر حفاری نموده اند. عده کارگر و عملیه که در روز تا به حال کار می کرده اند، غیر از سه ماه زمستان که تعطیل بوده است ۶ الی ۷ هزار نفر ولی امسال بر عده کارگر و کار افزوده اند و به طوری که تخمین زده می شود تا پنج سال دیگر تمام می شود و قسمت عمده ای را از آب هیرمند بر می گرداند و خسارت جبران ناپذیری بیزابل وارد خواهد آمد. تلگرافاً شرح مختصری وسیله آقای رهبر عرض شد در خاتمه سعادت و سلامتی آن وجود مبارک را خواستار بقای ذات شریف را از خداوند متعال مسئلت می نمایم.

فدوی حسین سارانی - رونوشت با
اصل برابر است
اسدالله علم

سند شماره ۱۸

[رونوشت گزارش تلگرافی سفیر
ایران در افغانستان به وزارت امور
خارجه]

رونوشت تلگراف رمز شماره ۲۵۲
وزارت امور خارجه

پیرو تلگراف ۲۴۴ دیشب به کابل مراجعت کردم به اتفاق مهندس تشکری نهري بغرا را از کرشک که ابتدای آن است تا ناده علی در طول ۶۵ کیلومتر کاملاً باز دیده کردیم. در طول تمام این قسمت که کاملاً تمام شده است و هم اکنون هم از آن استفاده می شود ارتفاع آب در نهري به دو متر و نیم می رسد؛ فعلاً آبی که در نهري جاری است هزار فیت مکعب، به عبارت دیگر سی متر مکعب در ثانیه است و آب موجود در هیرمند در این فصل که در طغیان است پانزده تا بیست هزار فیت است، عرض نهري در قسمت علیاسی متر و در قسمت سفلی حداقل به دوازده متر می رسد نهري مجرای بزرگ زیرزمینی در اراضی سیل گیر و صد آب گیر و چند

سیل برگردان دارد که بیشتر آنها ساخته شده است. می خواهند ساختمان نهري را تا دشت مرجاء ادامه دهند که طول آن از ابتدا تا انتها روی هم رفته نود و هشت کیلومتر خواهد بود. سطح اراضی که در نظر است تحت نظر امریکاییها از این نهري آبیاری و کشت شود صد و شصت هزار ایکر یعنی در حدود شصت و پنج هزار کیلومتر آبی که فعلاً از هیرمند به نهري بغری می ریزد در حدود سی متر مکعب در ثانیه می باشد.

در کنار نهري بغری نهري دیگری ساخته شده است که به نهري مالگیر موسوم است. این نهري قدیمی است و می گفتند با بودن نهري بغری این نهري کور خواهد شد.

مساحت اراضی که از نهري بغری مشروب خواهد شد، جمعاً صد و شصت هزار ایکر یا در حدود شصت و پنج هزار هکتار زمین خواهد بود، صد هزار ایکر زمینهایی است که هیچ وقت مشروب و کشت نشده و شصت هزار ایکر زمینهایی است که تا حدی مشروب می شده و کم و بیش برای زراعت مورد استفاده بوده است، زمینهای این منطقه هم تقسیم بندی شده، به این معنی که از زمینهای بایر تازه بیست و پنج هزار شصت و بیست و چهار ایکر زمینهای مرغوب و هشتاد و هفت هزار و هفتصد و شصت و نه ایکر زمینهای که کمتر مرغوب هستند تشخیص شده است و زمینهایی که در مجاورت رود هیرمند واقع شده اند چهل و دو هزار و چهارصد و پنجاه و شش ایکر زمین مرغوب و هشتصد و چهل و پنج ایکر زمینهایی که کمتر مرغوبیت دارند برای زراعت در نظر گرفته اند که جمعاً در حدود همان صد و شصت هزار ایکر است که در فوق عرض شد و در نظر است که همه ساله زراعت را در این ناحیه تحت نظر متخصصین امریکایی به طور تصاعدي توسعه بدهند؛ به این معنی که سال اول از پنج هزار هکتار

شروع نموده و سال دوم به پانزده هزار هکتار و سال سوم به سی هزار هکتار الی آخر بالا ببرند تا به حد نصیب برسد.

در نقطه‌ای به نام نادعلی بالغ نمونه‌ای به مساحت بیست کیلومتر مربع ایجاد کرده‌اند که تحت نظر یک مهندس امریکائی (مستریانگ) اداره می‌شود و در آن جا انواع و اقسام نباتات را برای آزمایش می‌کارند تا هر کدام که نتیجه خوبی بدهد کشت آن را در تمام منطقه توسعه بدهند و در نظر است که تحت نظر امریکاییها بیشتر نباتاتی را از قبیل نیشکر چغندر قند و پنبه در این منطقه کشت بنماید که برای صناعت مفید باشد.

آبی که هفدهم اسفند در هیرمند جاری بود در این موقع که رودخانه در حالت طغیان است از پانزده تا بیست هزار فیت در ثانیه بود و چون فعلاً در نهر بغری بیش از هزار فیت یعنی سی متر مکعب در ثانیه جاری نیست و ظاهراً از این میزان هم زیاد تجاوز نخواهد کرد. بنابراین در حال حاضر انحراف این مقدار آب از رود هیرمند به نهر بغری تأثیر زیادی در آب مورد احتیاج سیستان نخواهد داشت، لکن در تابستان که آب رود هیرمند به طوری که تابستان ۱۹۴۸ نشان داده فقط به هزار و صد فیت مکعب در ثانیه می‌رسد، البته اگر همین مقدار آب به نهر بغری داخل بشود چیزی برای سیستان ایران باقی نخواهد ماند، خیلی از آب گیرها در نهر بغری باز بود و اراضی مشرف به نهر را مشروب می‌کرد. یک روز بعد از حرکت این جانب از کابل در روزنامه‌های کابل نیز انتشار پیدا کرد که نهر بغری آب گیری شده است. به این ترتیب آنچه را که ضمن گزارشات قبلی خود عرض کرده‌ام که می‌خواهند تا اول مارس نهر بغرا را تمام و مورد استفاده قرار دهند صدق پیدا کرده است. قبلاً هم در نظر بود که نهر را فقط تا نادعلی بسازند.

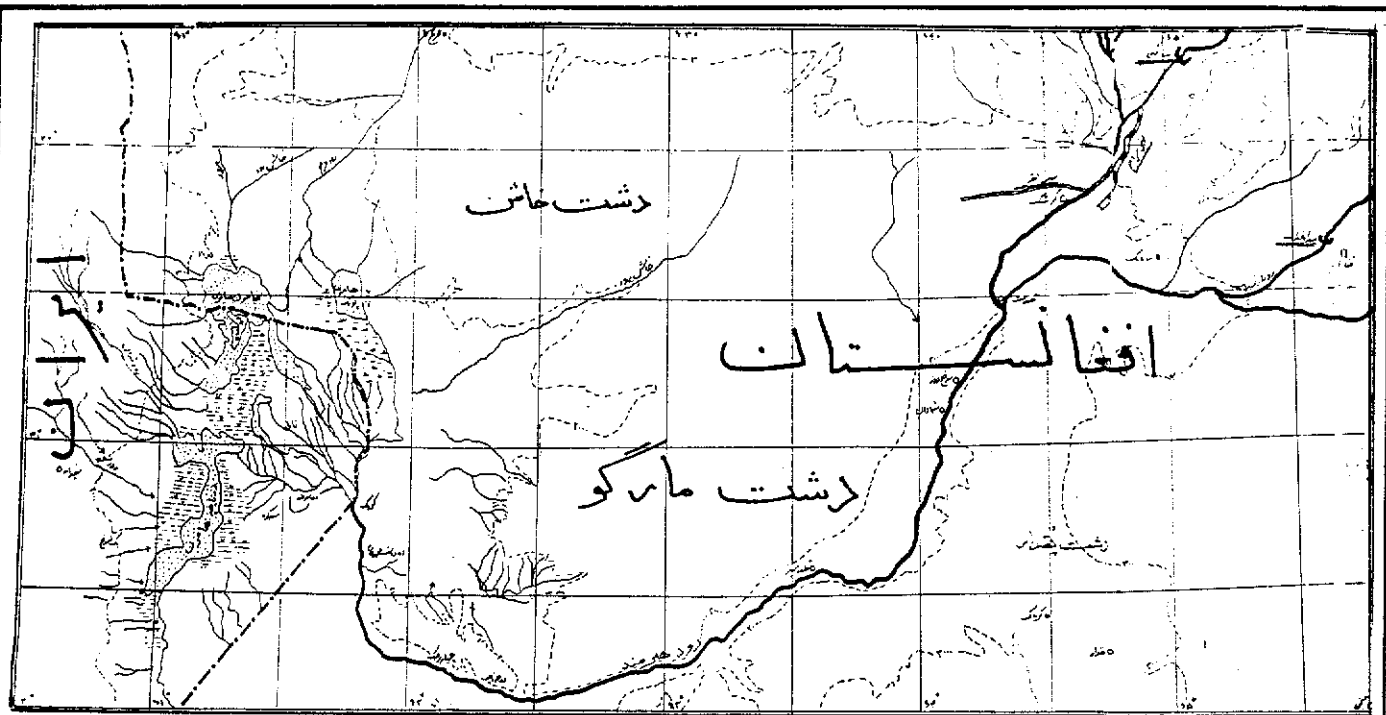
ولی اخیراً مصمم شده‌اند که نهر را تا دشت مرجاء ادامه دهند آن طرف دشت مرجاء گرمسیر است والا بی‌میل نبودند که تا خاشرود هم این نهر ادامه پیدا کند.

به اتفاق مهندس امریکائی مستر نیچ برای بازدید سد ارغنداب و سد کجکی نیز رفتیم در مسیر ارغنداب در چهل کیلومتری شمال شرقی قندهار سدی می‌سازند به ارتفاع نود و هشت متر که دریاچه‌ای تشکیل می‌دهد که چهار صد هزار ایکرفیت آب گیر خواهد داشت. در نتیجه بسته شدن این سد علاوه بر هشتاد هزار ایکر اراضی قابل کشت موجود شصت هزار ایکر دیگر نیز قابل کشت و زرع خواهد شد. البته با بسته شدن این سد از آبی که از رودخانه ارغنداب به هیرمند می‌ریزد خیلی کاسته خواهد شد.

سد کجکی در مسافت صد و هفتاد و پنج کیلومتری شمال قندهار واقع شده است. این سد از سطح رودخانه تا بالای آن نود متر ارتفاع خواهد داشت. کجکی برای سد بندی و ضعیف کم نظیری دارد دو کوه در فاصله کمی به موازات یکدیگر واقع شده، به طوری که فاصله بین دو کوه از نود متر تجاوز نمی‌کند و این کوهها از سنگهای خیلی سخت و با استقامت تشکیل شده است که رودخانه فعلاً از میان آن می‌گذرد. دو تونل پهلوی این دهنه خواهند زد که بتوانند آب هیرمند را از این دو تونل که پهلوی دهنه واقع خواهند شد کمی بالاتر دوباره داخل بستر رود هیرمند بنمایند و بستر رودخانه که در دهنه واقع شده به این ترتیب خشک و بتوانند سد بندی بنمایند تونل‌ها هم دریاچه‌هایی خواهند داشت که بتوانند مصرف آب را به مقتضای فصل تنظیم بنمایند این سد دریاچه‌ای تشکیل خواهد داد که هشتاد کیلومتر طول آن خواهد بود و عمق آن به نود متر خواهد رسید. این دریاچه سه میلیون و نیم ایکر فیت که مساوی است

با چهار میلیارد و هفتصد و شصت و پنج میلیون متر مکعب آبگیر خواهد داشت. مهندسین امریکایی اظهار می‌کردند که با بودن یک چنین مخزن عظیمی برای آب مورد احتیاج سیستان نباید نگرانی در بین باشد. گفتیم این حرف نظراً صحیح است، ولی عملاً آب انباری است که شیر آن در دست افغانها خواهد بود که به میل خود باز کنند یا ببندند. سرمهندس امریکایی گفت دنیا اجازه سوء استفاده از این مخزن را نخواهد داد. گفتیم امیدواریم همیشه حسن تفاهم و حسن نیت در بین باشد، ولی اگر بخواهند سوء استفاده کنند تا وقتی صدای ما به آن دنیا برسد، لااقل یک تابستان خواهد گذشت و هزاران عائله سیستانی از بین خواهند رفت. سد ارغنداب و کجکی را تا چهار سال دیگر تمام می‌کنند. شرکت موریس نودسن مقدمات کار خود را در این دو نقطه فراهم کرده ساختمانهایی را شروع نموده است و منتظرند که نقشه‌های این دو سد که برای تصویب به امریکا فرستاده شده برسد و شروع به کار بنمایند.

امروز صبح آقای سفیر کبیر امریکا به ملاقات این جانب آمدند و خیلی محرمانه اطلاع دادند که وزارت امور خارجه دولت افغانستان شرحی به ایشان نوشته مبنی بر اینکه دولت افغانستان با پیشنهاد دولت شاهنشاهی ایران که موضوع اختلاف ما راجع به هیرمند به طور کلی مورد بررسی قرار گیرد و تعیین بشود که میزان سطح کشت هر یک از طرفین در زمان قدیم و حال حاضر و استفاده که هر یک به تناسب سطح کشت مزبور از آب هیرمند می‌کرده و فعلاً می‌کنند چه بوده مخالفت نموده است و اقدام می‌کند که بررسیهای کمیسیون بی طرف فقط بر اساس اسناد و قراردادهائی باشد که تا امروز در دست است و مقصودشان از این اقدام این است که دستشان بر هر عملی در مسیر

حوزه دود هیرمند در ایران و افغانستان

هیرمند از بند کمال خان به بالا باز باشد به آقای سفیر کبیر گفتیم آن موقعی که دولت ایران موافقت نمود که بند کمال خان مقسم آب باشد، افغانها در بالای بند کمال خان نهر سراج و نهر بغرا ساخته بودند و عملیات فعلی آنها در مسیر رود هیرمند به کسی با رأی حکمیت سر فردریک گلد اسمیت که از آن صریحاً مستفاد می شود که نه ایران و نه افغانستان هیچیک نباید در مسیر هیرمند مبادرت به اقداماتی بنمایند که در اثر آن آب لازم برای طرف دیگر نکس پیدا کند کاملاً مغایرت دارد و با این عملیات حق شکنانه آبی به بند کمال خان نخواهد رسید که بتوانیم آن جا را مقسم آب بر اساس تنصیف قرار بدهیم. اصلی که همواره مورد نظر دولت شاهنشاهی بوده و هست این است که رأی حکمیت گلد اسمیت محترم شناخته شود و عملی در خاک افغانستان نشود که به آبی که باید به سیستان برسد نظم وارد نماید و از این به بعد هم تضمینات کافی داشته باشیم که زندگانی دویست هزار نفر اهالی ایران که از رود هیرمند ارتزاق و استفاده می کنند دائماً در

معرض خطر و تهدید نباشد. گفتیم افغانها می خواهند بیابانهای بی آب و علف را که هیچ وقت آب ندیده آباد کنند و سیستان ایران را که از هزاران سال به این طرف آباد بوده خراب بنمایند. گفتیم اگر افغانها در عملیات خود در مسیر هیرمند مبتنی بر این اصل هستند که از این راه به کمبود خوار و بار جهانی کمک شده باشد، این اصل خیلی بیشتر در مورد سیستان ایران صدق پیدا می کند و صراحتاً به ایشان خاطر نشان کردم که ما از هیچ اقدامی برای حفظ سیستان فروگذاری نخواهیم کرد ولو کار ما با افغانها به جنگ بکشد و برای تأمین صلح و آرامش در این منطقه دنیا باید موضوع هیرمند وجه حل رضایت بخش برای ما پیدا کند گفت تصدیق می کنم عملیات افغانها در مسیر هیرمند ناروا بوده و قول می دهم که به شما در اجرای منظور دولت شاهنشاهی همه گونه کمک بنمایم. موضوعی که هنوز برای این جانب روشن نیست این است که ضمانت اجرایی قراردادی که افغانها بعد از اظهار نظر کمیسیون راجع به تقسیم آب هیرمند با ما منعقد بنمایند چه

خواهد بود قرارداد به خودی خود کافی نیست باید تعهدات آنها تضمین شود، ولی به چه صورت این تضمین گرفته شود موضوعی است که باید مورد مطالعه دقیق قرار گیرد و نظریه ما راجع به این موضوع از حالا روشن باشد. خواهشمند است در این باب دستورالعمل کافی به این خدمتگزار بدهند که در مذاکره با امریکاییها و مخصوصاً با منشی و اعضاء کمیسیون بی طرف که به کابل خواهند آمد زمینه کافی در دست داشته باشد.

چون خواستم از هواپیمای وابسته نظامی امریکا در تهران که امروز ساعت چهار بعد از ظهر به کابل آمده و فردا صبح به طرف تهران پرواز خواهد کرد استفاده نموده باشم، این گزارش معجلاً تنظیم و تقدیم گردید. رونوشت تلگراف رمز شماره ۲۵۲ هم به پیوست ابفاد می گردد که اگر تلگراف مغبوط رسیده باشد، متن صحیح آن را در دست داشته باشند در تلگراف ۲۵۲ که مخابره گردید ذکر شده فعلاً آبی که در نهر جاری است ده هزار فیت مکعب به عبارته دیگر سی متر مکعب در ثانیه است. رقم ده هزار اشتباه است، هزار

فیت مکعب آب در نهر جاری است، خواهشمندم رقم ده را حذف بفرمائید از اشتباهی که در تلگراف شده کمال تأسف را دارد، باقی ارقام تماماً صحیح و از خود مهندسین شرکت مورین نودسن گرفته شده است.

سفیر کبیر

یادداشتها:

۱. در بعضی اسناد (مجموعه اسناد نخست وزیری در سازمان اسناد ملی ایران) بند کمال خان و در بعضی دیگر بندر کمال خان نوشته شده است.

۲ و ۳. سازمان اسناد ملی ایران، مجموعه اسناد نخست وزیری کد ۱۰۲۰۱۰، گزارشهای مهندس محمدعلی مخبر کفیل دایرة فنی و نماینده وزارت امور خارجه در کمیسیون مرزی ایران و افغانستان به تاریخ ۱۰/۱۲/۳۰ و ۱۳۳۲/۱۱/۱۵.

۴. سازمان اسناد ملی ایران، مجموعه اسناد نخست وزیری کد ۱۰۲۰۱۰ و احمد توکلی، تاریخ روابط سیاسی ایران و افغانستان، انتشارات مهر، چاپ اول، ص ۷۹ و ۸۹ و مهندس محمدعلی مخبر، مرزهای ایران، صفحه ۲۷.

۵. «سبب تلگراف بین مکران و بلوچستان انگلیس تحت نظر او امتداد یافته بود.» احمد توکلی، همان، ص ۷۹.

۶. سازمان اسناد ملی ایران، مجموعه اسناد نخست وزیری، کد ۱۰۲۰۱۰ و احمد توکلی، همان، صص ۷۹ و ۸۹.

۷. سازمان اسناد ملی ایران، مجموعه اسناد نخست وزیری کد ۱۰۲۰۱۰ و احمد توکلی، همان، ص ۷۹.

۸. سازمان اسناد ملی ایران، مجموعه اسناد نخست وزیری کد ۱۰۲۰۱۰.

۹. سازمان اسناد ملی ایران، مجموعه اسناد نخست وزیری کد ۱۰۲۰۱۰ و احمد توکلی، همان، ص ۸۶.

۱۰. احمد توکلی، همان، ص ۸۶.

۱۱. در بعضی اسناد ۱۹۰۲ و در

بعضی دیگر ۱۹۰۴ نوشته شده است.

۱۲ و ۱۳. سازمان اسناد ملی ایران، مجموعه اسناد نخست وزیری، کد ۱۰۲۰۱۰ و احمد توکلی، همان، صص ۸۷ و ۸۶.

۱۴. سازمان اسناد ملی ایران، مجموعه اسناد نخست وزیری، کد ۱۰۲۰۱۰ و احمد توکلی، همان، ص ۸۷.

۱۵. سازمان اسناد ملی ایران، مجموع اسناد نخست وزیری، کد ۱۰۲۰۱۰ و احمد توکلی، همان، ص ۸۹.

۱۶. سازمان اسناد ملی ایران، مجموعه اسناد نخست وزیری، کد ۱۰۲۰۱۰ و احمد توکلی، همان، ص ۱۲۶.

۱۷-۱۸. سازمان اسناد ملی ایران، مجموعه اسناد نخست وزیری، کد ۱۰۲۰۱۰.

۱۹. عبدالله انظام.

۲۰. فضل الله زاهدی.

۲۱. سازمان اسناد ملی ایران، مجموعه اسناد نخست وزیری، کد ۱۰۲۰۱۰، گزارش وزیر امور خارجه ایران به نخست وزیر، به شماره ۴۹۷۶ مورخ ۳۳/۸/۱.

۲۲. سازمان اسناد ملی ایران، مجموعه اسناد نخست وزیری، کد ۱۰۲۰۱۰، رونوشت گزارش درباره تشکیل کمیسیون رود هیرمند در وزارت امور خارجه، ۱۶ آذر ۱۳۲۷.

۲۳. سازمان اسناد ملی ایران، مجموعه اسناد نخست وزیری، کد ۱۰۲۰۱۰.

۲۴. ف. ف. دمنگر، F. F. Domínguez، تبعه شیلی، استاد امور آبیاری وئیدرولیک دانشگاه شیلی و متخصص در آبهای سطح الارضی.

ربرت. ل. لوری R.L. Lowry، تبعه امریکا، متخصص اصلاح آب و مهندس کمیسیون مرزی مکزیک و کشورهای متحد آمریکا.

کریستوفر. ای. وب K.E. Webb، تبعه کانادا، سرمهندس بخش آب اداره توسعه منابع ایالت کلمبیا در کانادا و مشاور فنی در مسائل آبهای بین آمریکا و

کانادا و متصدی طرحهای فنی توسعه فرازر.

۲۵. سازمان اسناد ملی ایران، مجموعه اسناد نخست وزیری، کد ۱۰۲۰۱۰.

۲۶. بازرش فنی وزارت کشاورزی در بنگاه مستقل آبیاری.

۲۷. سازمان اسناد ملی ایران، مجموع اسناد نخست وزیری، کد ۱۰۲۰۱۰.

۲۸. ۳۳. سازمان اسناد ملی ایران، مجموعه اسناد نخست وزیری، کد ۱۰۲۰۱۰.

۳۴. رئیس اداره اول سیاسی.

۳۵. سازمان اسناد ملی ایران، مجموعه اسناد نخست وزیری، کد ۱۰۲۰۱۰، اظهارنظر حقوقی درباره گزارش کمیسیون بی طرف رود هیرمند، نتیجه رأی کمیسیون بی طرف.

۳۶. سازمان اسناد ملی ایران، مجموعه اسناد نخست وزیری کد ۱۰۲۰۱۰، نامه سرهنگ علاء وابسته نظامی و هوایی ارتش از کابل به رئیس سناد ارتش به شماره ۶۷ مورخ ۲۸/۹/۱۲ و اسناد شماره ۲۰ و ۲۱.

۳۷-۳۸. سازمان اسناد ملی ایران، مجموعه اسناد نخست وزیری، کد ۱۰۲۰۱۰.

۳۹. سعی.

۴۰. ابراهیم علم (شوکت الملک) امیر قایمات و سبتان از رجال اواخر قاجاریه و اوایل پهلوی که از ۱۳۱۷ تا ۱۳۲۰ ش سمت وزارت پست و تلگراف را بر عهده داشت.

۴۱. در بعضی از اسناد ۱۹۰۲.

۴۲. محمود جم.

۴۳. عضو کمیسیون تقسیم آب سینان.

۴۴. احمد قوام.

۴۵. اسدالله علم فرزند امیر شوکت الملک علم که پس از پدر امیر قایمات و سینان بود و در بهمن ماه ۱۳۴۱ به نخست وزیری رسید.

1857
9711

ڈارلٹ انورسٹی

— 3 —

لازم دارند تا برای رفع حوائج زندگی خود در معیت خروج از سرحد همراه خود بپوشند از حقوقی که برای
میان خواهند بود.

در صورتیکه رودخانه هیرمند بالای بندکمال خان به بستر جدیدی منتقل بشود مدلول ماده اول
در محل دیگر که بمنزله بندکمال خان در ملاء چنانچه تصور فعلی باشد با موافقت و رضایت اسیری و تعیین
قسم خواهد شد و چنانچه باقی نوار بندکمال خان به بستر جدیدی منتقل گردد و با بستر فعلی
طوری عمیق شود که برای اراضی سیستان آبیاری ممکن نشود در ضمن موافقت میکنند در این صورت
برای استفاده اراضی سیستان از سهم آبی که در ماده اول مصوب شده بر صابت طرفین تحت شرایط
جدالگاهه قرار یابد دهند.

هرگونه اختلافی در اجرای مقررات این قرارداد در حد که میربابا و مصدیان از اراضی آن عاجز و از
حد و اختیارات آنها خارج نباشد بمرحمت حاکم ریش مالیه چنانچه تصور از طرف دولت افغانستان
و حاکم ریش مالیه سیستان از طرف دولت ایران یا نمایندگان آنها معینه خواهد شد و این که این
هیئت با علق اتحادیه بیند تابع خواهد بود چنانچه موضوع مختلف نه به این طریق عادی و سه
از تاریخ بروز اختلاف حل نکرد بدین مراکز طرفین با سرع اوقات بطور قطع حل و تسویه خواهد گردید
طرفین متعهدین تمهید نمایند که هرگاه یکی از آنها بطریقه استفاده از آب رودخانه هیرمند را
از بندکمال خان که در این قرارداد مقرر است بهم بزند یا از مقررات آن تخلف نماید نوار در خاک
خود اقدامات لازم را برای رفع آن بعمل آورد و ضمن این را بجزایات قانونی برسانند.

طرفین متعهدین در ظرف دو ماه از روز انقضاء این قرارداد ترتیب استفاده از آب هیرمند را برین
کمال طمان سهم خود را در خاک خود باطله مامورین سرحدی و ولدانی و ساکنین اطراف رودخانه خواهند
رسانند.

هر یک از طرفین متعهدین هر چه زود تر پس از امضای این قرارداد مامورین برای مراجعات و نظارت
در اجرای مواد این قرارداد تعیین و کتباً بطرف مقابل معرفی خواهند نمود.

این قرارداد در ظرف شش ماه از تاریخ انقضاء این به تصدیق مقامات مربوطه دولتن خواهد رسید
و نسخ تصدیق شده در شهر کابل مبادله خواهد شد.

این قرارداد پس از مبادله اسناد صحه شده مستقر و بحری است.

بنا بر این ..... تحریر و امضاء شد

وزارت آموزش و پرورش

قـــســم

[illegible]

وزارت اموزش

شماره

نخست وزیر

مجلس شورای ملی
کمیسیون اموزش و تربیت
شماره ۱۹۱۰/۱۲
تاریخ ۱۳۰۱/۱۲/۱۲

تاریخ و شماره
شماره ۹۴۹
تاریخ ۱۳۰۱/۱۲/۱۲
یوت

مطابق استحضار دولت در باره آب هیرمند هشتم دی ۱۳۱۲ وزارت اداری در ۱۶ ماهه
و اعلامیه ای (مشمول سه قسمت) منتهی بآن در کابل با خواه سفیر کبیر شاهنشاهی و دفتر
اموزش در دولت افغانستان رسیده است (لایحه) هر دو برای بلا حظه پیوست میشود
بند وزارت اداری و اعلامیه از تصویب مجلس شورای ملی ایران گذشت ولی از طرف دولت
افغانستان اعلام شد :

« وزارت اداری آب هیرمند و اعلامیه آن به پشت انجمن شورای ملی
و مجلس عمومی شورای که تقدیم شد اصل وزارت اداری تصویب و اعلامیه آنرا
تذکره کرد »

ولهذا موضوع مورد گفتگوهای سیاسی در اینجا و کابل واقع و بالاخره از طرف دولت
افغانستان که طرح پیشنهاد شد که برای خاتمه امر بفرماندگی دولت شاهنشاهی
رضایت دهد انکار کرد (لایحه) از هر که طرح پیوست است
نظر وزارت اموزش رسیده این است که چون وزارت اداری و اعلامیه از تصویب مجلس شورای ملی
در ایران گذشت و منتهی است بفرماندگی دولت افغانستان هم قرار داد و اعلامیه را
بدون تغییر از تصویب مقامات وابسته گذرانده چنانچه بابت طرح خود ساخت ترخواهد
باشد چنانچه که دولت افغانستان وزارت اداری آب هیرمند و اعلامیه منتهی بآن است و در
از تصویب مقامات وابسته در آن کشور بگذراند و در عنوان امینان آنرا چنانچه
نور سلطان وزارت اموزش شاهنشاهی نامه ای به سفیر کبیر افغانستان نوشته اعلام دارد :

« بعد از مطالعه و تصاریفات معموله اطمینان چند هم با بیان له افشار
محب قرار داد آب هیرمند و اعلامیه ملحق بآن استعمال آب از بند
کابل خان بچند - با موافقت وزارت اداری آب هیرمند و خصوصاً مادی آن
از آن

وزارت اموزش

شماره

از آن - بختیروز دولت و آبیاری در افغانستان در نظر دولت شاهنشاهی

بود ایران و لغزش واقع نخواهد شد

این دفع توسط وزارت اموزش وقت به تفرس مبارک امیر حضرت همایون شاهنشاهی رسید
همینطور تصویب نموده و لهذا برای مذاکره نسبت با امرای بطور پنجاب آقای مجیدی
سفیر کبیر شاهنشاهی در کابل و شعوات لایحه صادر کردند ایشان بتاريخ ۱۳۱۱/۸/۳۰
در امر مذاکره با وزارت اموزش افغانستان یک گزارش تلگرافی داده اند (لایحه) آنهم
پیوست تقدیم میشود که در وزارت اموزش با ترتیب پیشنهادی وزارت اموزش شاهنشاهی
موافقت نموده ولی مایل است بجای جمله
« با مراد بفرماندگی آب هیرمند و خصوصاً ماده دو از آن
نوشته شود :

« مطابق فرار و اد

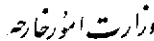
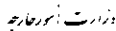
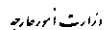
بدون اینکه تفرس از ماده نوشته باشد

سفیر کبیر شاهنشاهی با این ترتیب موافقت دارند ولی وزارت اموزش لایحه تصویب شده

دو را بپذیرید

شروط بختیروز فرار و نظام نخست وزیری است که هر طرح تصویب نموده است را
بشرف مبارک امیر حضرت همایون شاهنشاهی هم برسانند و انضامی رأی شاهانه را باین وزارت
ابلاغ نمایند در امر این آن دستور لازم بسلار کبیر شاهنشاهی در کابل صادر کردند
معاون وزارت اموزش

میل

الغسل

ترجمه تلگرام مورخ ۲۶ نوامبر ۱۹۴۹

جناب آقای علایق و ارادتمندان

بانک صادرات و واردات افغانستان اختیاری

مبلغ ۲۱ میلیون دلار برای اجرای پروژه های آبیاری که مشمول هیئت میشود اعطا نموده است نقطه وام مذکور ۱۵ ساله و با سود ۳٪ خواهد بود. اینطور اطلاع یافته ام که موافقت شده است قسمتی از این وام بصرف خرید مواد از کشورهای دیگر نیز برسد. ۲۷۸۶ علایق

جناب آقای علایق و ارادتمندان

(خطی محرمانه)

حسن تلگرام شماره ۶۱۰۰ با مشخصه ای که بانک صادرات و واردات امریکا جهت تهیه بنیون دلار افغانستان وام داده است به استحضار می رسد. این وام به مدت ۱۵ سال و به نرخ ۳٪ در هر سال تسویه خواهد گردید. این وام به منظور اجرای پروژه های آبیاری در افغانستان اعطا خواهد شد. این وام به مبلغ ۲۱ میلیون دلار خواهد بود. این وام به صورت ۱۵ ساله و با سود ۳٪ خواهد بود. اینطور اطلاع یافته ام که موافقت شده است قسمتی از این وام بصرف خرید مواد از کشورهای دیگر نیز برسد.

کابل
شماره
تاریخ
پیوست

شماره ۶۲

۶۲

آبشاری وادی طلیعی هستند. این آبشار به استحضار می رسد که این آبشار به منظور تهیه بنیون دلار افغانستان وام داده است به استحضار می رسد. این وام به مدت ۱۵ سال و به نرخ ۳٪ در هر سال تسویه خواهد گردید. این وام به منظور اجرای پروژه های آبیاری در افغانستان اعطا خواهد شد. این وام به مبلغ ۲۱ میلیون دلار خواهد بود. این وام به صورت ۱۵ ساله و با سود ۳٪ خواهد بود. اینطور اطلاع یافته ام که موافقت شده است قسمتی از این وام بصرف خرید مواد از کشورهای دیگر نیز برسد.

مجلس کمیسیون

شماره ۶۲

شماره ۶۱

۶۱

مجلس شده بود. برای اجرای این پروژه ها بود که این وام به استحضار می رسد که این وام به منظور تهیه بنیون دلار افغانستان وام داده است به استحضار می رسد. این وام به مدت ۱۵ سال و به نرخ ۳٪ در هر سال تسویه خواهد گردید. این وام به منظور اجرای پروژه های آبیاری در افغانستان اعطا خواهد شد. این وام به مبلغ ۲۱ میلیون دلار خواهد بود. این وام به صورت ۱۵ ساله و با سود ۳٪ خواهد بود. اینطور اطلاع یافته ام که موافقت شده است قسمتی از این وام بصرف خرید مواد از کشورهای دیگر نیز برسد.

کابل

